

*declared, 'the Army would undoubtedly have left the Navy without oil.'*¹

Met de belangen van de burgerbevolking werd door de Japanners geen rekening gehouden: petroleum, nodig om te koken en voor de verlichting, werd schaars, benzine was er slechts voor door de Japanners toegelaten autoverkeer en er was van meet af aan een groot tekort aan smeerolie, hetgeen een groot nadeel was voor de machines die nog draaiden. Vooral om in dat tekort aan smeerolie te voorzien gaf het Japanse militaire bestuur op Java al in '42 opdracht dat op alle erven en op braakliggende terreinen castorpitten moesten worden geplant om de nodige castorolie (ricinus- of wonderolie) te verkrijgen. Het poten van de pitten op braakliggende terreinen werd mede aan scholieren toevertrouwd: elke school kreeg er een eigen terrein voor aangewezen en de school die de meeste pitten inleverde, kreeg een premie. Wat deze actie aan olie heeft opgeleverd, is niet bekend.

Dan vonden de Japanners in Indië nikkel- en mangaanertsen (nikkel en mangaan zijn nodig voor het harden van staal).

Japan had al in '42 een groot tekort aan nikkel – grote hoeveelheden nikkelerts werden in '42 en vooral in '43 van Celebes naar Japan getransporteerd, in '43 bijna 50 000 ton – in '44 evenwel kwam slechts ca. 7 000 ton in Japan aan. De Japanners waren toen bezig, op Celebes twee grote smelterijen te bouwen die per jaar 8 000 ton nikkel moesten opleveren, maar toen die smelterijen in mei '43 gereed waren, konden zij bij gebrek aan cokes en diverse hulpstoffen niet in bedrijf worden gesteld; in augustus '43 werden zij door een Geallieerde luchtaanval vernield.

Mangaanertsen werden van Java naar Japan vervoerd – in welke hoeveelheden, is niet bekend.

Over de wijze waarop de Japanners de Indonesische werkkrachten behandelden die bij het winnen, het bewerken en het transport van de genoemde grondstoffen werden ingeschakeld, hebben wij geen gegevens. Wij weten slechts dat een *Nippon*-werker die in de residentie Benkoelen twee jaar lang, van maart '43 tot maart '45, als opzichter fungeerde bij een goudmijn, daar waarnam dat de koelies acht uur per dag zwaar werk moesten doen, slecht behuisd waren, met de lonen die zij kregen (50 cent per dag) niet genoeg voedsel konden kopen en dat zij vaak door Japanners werden mishandeld. 'Veel koelies', zo verklaarde hij in maart '46, 'leden aan tbc maar werden toch gedwongen te werken, zodat velen stierven.'²

¹ J. B. Cohen: *Japan's Economy in War and Reconstruction*, p. 140. ² WCIT 4: P.v., II mrt. 1946, van J. Th. Sagenschneider, p. 1 (IC, 390).